

**АСПЕКТЫ КАНЦЕПТУАЛИЗАЦИИ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРНОЙ МОВЫ
БЕЛАРУСКИМИ И СЛАВАЦКИМИ ПИСЬМЕННИКАМИ:
ПАРАУНАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ**

В. М. Ляшук

*Університэт імя Мацея Бэла, вул. Таёўскага, 40,
974 01, г. Банска Быстрыца, Славакія, viktor.liashuk@umb.sk*

У артыкуле ў сувязі з тыпалагічнымі параметрамі разглядаецца і параўноўваецца тэкстава зафіксаваная дзейнасць нацыянальных пісьменнікаў, якія ў сваіх мастацкіх, а таксама ў публіцыстычных ці іншых тэкстах адлюстроўвалі і асэнсоўвалі моўную сітуацыю, выказвалі заўвагі наконт літаратурнай нацыянальнай мовы. Беларускія і славацкія пісьменнікі выступаюць актыўнымі моўнымі асобамі, дзейнасць якіх ахоплівае разнастайныя аспекты канцэптуалізацыі нацыянальнай літаратурнай мовы (мілагучнасць, моўнае карыстанне і інш.).

Ключавыя словы: тэорыя літаратурных моў; тыпалогія літаратурных моў; тыпалагічны параметр; моўная асоба; моўная культывацыя.

Літаратурная мова належыць да базавых паняццяў тэорыі і тыпалогіі літаратурных моў, у тым ліку славянскіх, якая актыўна развіваецца з другой паловы ХХ ст. (працы Д. Брозавіча, В. У. Вінаградава, В. Барнета, М. І. Талстога, С. Урбаньчыка, Н. Б. Мячкоўскай, Л. М. Шакуна, Г. А. Цыхуна і інш.). На іх аснове былі комплексна распрацаваны, дапоўнены і ўдакладнены 23 тыпалагічныя прыкметы беларускай літаратурнай мовы [9; 10; 12; 15; 16; 22; 23 і інш.]. Большасць з іх супадае з тыпалагічнымі прыметамі славацкай літаратурнай мовы, пры гэтым адзначаючыся дынамікай, храналогіяй, персанальнымі і сітуацыйнымі характарыстыкамі кадыфікацыі.

Як у працэсе станаўлення, так і ў далейшым функцыянаванні літаратурная мова ў сувязі з гэтым падпадае пад канцэптуалізацыю, г. зн. веды пра яе ў грамадстве абагульняюцца, пэўным чынам сістэматызуюцца, паступова афармляюцца з дапамогай тэрмінаў у навуковыя, навукова-метадычныя, даведачныя і навукова-папулярныя тэксты або з дапамогай адпаведных моўных сродкаў феномен мовы асэнсоўваецца ў мастацкіх і публіцыстычных тэкстах. У гэтым разуменні намі выкарыстоўваюцца тэрміны **канцэптуалізацыя** (працэс афармлення і выражэння абагульненай актуальнай інтэрпрэтацыі літаратурнай / нацыянальнай мовы) і **канцэпт** (актуальная інтэрпрэтацыя літаратурнай / нацыянальнай мовы ў

сувязі з асэнсаваннем яе каштоўнасці – грамадскай, культурнай, этнічнай і інш.). У агульнанавуковым плане пад канцэптуалізацыяй разумеецца працэс вылучэння набору катэгарыяльных (тыпалагічных) прыкмет пэўнай з’явы або ўяўнай рэчаіснасці, якія дазваляюць скласці дынамічнае паняцце пра яе і адрозніць ад іншых феноменаў.

Абодва тэрміны выкарыстоўваліся намі пры вывучэнні фальклорнага ўплыву на кадыфікацыю на беларускім і славацкім фактычным матэрыяле ў сувязі з творчым аспектам мовы і аўтарскай мастацкай творчасцю. Дэталёвы аналіз дазволіў нам у агульнатэарэтычным плане дапоўніць тыпалагічную канцэпцыю кадыфікацыі [15, с. 30–33] шэрагам аспектаў, якія ўтваралі цэльную сістэму генералізацыі фальклорных сродкаў як канкурэнтназдольную сферу для кадыфікацыі – гэта канцэптуалізацыя а) пісьмовай трансфармацыі фальклорных тэкстаў; б) сацыяльнай базы фальклорных тэкстаў; в) вуснай і пісьмовай фальклорнай традыцыі, г) трансфармацыі фальклорных тэкстаў).

У славацкай лінгвістыцы канцэпт мовы належыць да пашыранага спосабу прэзентацыі і абмеркавання сучаснага стану і перспектывы нацыянальнай літаратурнай мовы, перш за ўсё айчыннай. Пры гэтым творчая моўная асоба пісьменніка або перакладчыка мастацкай літаратуры выступае важным элементам кадыфікацыі, мае дачыненне да яе агульнаэстэтычнага аспекта, скіраванага на канцэптуалізацыю мілагучнасці як фанетычнай гармоніі кожнай натуральнай моўнай сістэмы. Атрыбутыўную характарыстыку *мілагучная мова* ў дачыненні да беларускай нацыянальнай і арыентаванай на яе самабытную фанетычную сістэму літаратурнай мовы і яе славацкі моўна-культурны і эстэтычна-ацэначны эквівалент *ľubozvukná slovenčina* (г. зн. *мілагучная славацкая мова*) выкарыстоўвалі як аргумент і доказ вартасці, прыгажосці, арыгінальнасці.

Асэнсаванне літаратурнай мовы суправаджаецца стварэннем сістэмы поглядаў на моўную сітуацыю і канфігурацыю канкрэтных тыпалагічных прыкмет, што, як правіла, дапаўняецца і праграмай уздзеяння (кадыфікацыі, культывавання, папулярызацыі і да т. пад.).

Тыпалагічнае члянэнне, скіраванае на кадыфікаваную разнавіднасць ў яе сінтэзе з іншымі разнавіднасцямі нацыянальнай мовы, значна адрозніваецца ад традыцыйнай генетычнай класіфікацыі, але карэлюе з сацыяльнай тыпалагізацыяй [1, с. 12] як сваімі параметрамі, так і прыкметамі тыпалагізацыі. Найбольш распрацаванымі з’яўляюцца наступныя прыкметы:

- 1) сувязь з традыцыяй (параметр I: традыцыя ў моўным развіцці);
- 2) правапісная сістэма (параметр II: правапісная спецыфіка);

3) наяўнасць / адсутнасць дыялектнай базы (параметр III, звязаны з моўнай сітуацыяй і нарматыўна-стылістычнай сістэмай, уключае некалькі тыпалагічных прыкмет);

4) блізкасць / аддаленасць літаратурнай мовы ад дыялектнай базы;

5) канкурэнцыя наддыялектных пісьмовых утварэнняў пры нармалізацыі літаратурнай мовы і інш.;

6) уплыў надэтнічнай (царкоўнаславянскай або лацінскай) мовы (параметр IV: моўныя кантакты і сувязі таксама ахоплівае некалькі тыпалагічных прыкмет);

7) уплыў сучаснай іншаславянскай мовы і інш.

Тыпалагічныя параметры выступаюць базай для канцэптуалізацыі. Яе дэманструюць, дазваляючы вывучаць і параўноўваць, не толькі прысвечаныя літаратурнай мове навуковыя працы ці навукова-метадычная і даведачная літаратура, але і тэкстава зафіксаваная дзейнасць нацыянальных пісьменнікаў, якія ў сваіх мастацкіх, а таксама ў публіцыстычных ці іншых тэкстах адлюстроўвалі і асэнсоўвалі моўную сітуацыю, выказвалі заўвагі наконт ўласнай літаратурнай ці нацыянальнай пісьмовай мовы.

Аналіз тыпалагічнага ранжыравання літаратурных моў паводле 23 прыкмет прывёў нас да высновы: «Пры фрагментарнай вывучанасці асобных тыпалагічных прыкмет беларуская мова разглядаецца ў абмежаваным або парным наборы з іншымі славянскімі мовамі. У пераважнай большасці гэта сацыялінгвістычныя прыкметы» [16, с. 220]. У беларускай літаратурнай мове рэалізавана канцэпцыя ўзвышэння вусна-народнай мовы да статусу літаратурнай [15; 16 і інш.]. Тыпалагічная блізкасць, выяўленая намі паміж беларускай і славацкай літаратурнымі мовамі, асабліва ў перыяд іх адраджэння, вызначаецца перарыўнасцю устойлівай вуснай (фальклорнай) традыцыі, што прывяло да актуалізацыі пры кадыфікацыі фальклорнага кайнэ – наддыялектнага ўстойлівага тэкстава аформленага сістэмнага моўна-эстэтычнага ўтварэння [13; 15; 16], прычым адным са шляхоў рэалізацыі яго кадыфікацыйных патэнцый выступае аўтарская мастацкая творчасць – як у Беларусі, так і ў Славакіі, хаця і з некаторымі выразнымі адрозненнямі па колькасці кадыфікацыйных спроб, размеркаванасці кадыфікацыйнай, грамадскай, мастацкай, рэдактарскай і інш. дзейнасці паміж адраджэнцамі, паводле іх канфесійнай прыналежнасці, а таксама вызначаецца храналагічнай несінхранічнасцю дынамікі і часу кадыфікацыі.

Рэальная сітуацыя беларускай літаратурнай мовы з актыўным пераважна мастацкім стылем паўплывала на інтэрпрэтацыю літаратурнай мовы з няпоўным наборам прыкмет, прапанаваную гісторыкам беларускай мовы Л. Шакуном: «Адсутнасць некаторых інварыянтных характарыстык у той ці іншай моўнай фармацыі не супярэчыць аднясенню яе да

катэгорыі літаратурных моў. Яна толькі прадвызначае своеасаблівасць тыпу адпаведнай літаратурнай мовы» [18, с. 115].

Феномен нацыянальнай літаратурнай мовы выяўляецца праз яе інтэрпрэтацыю моўнай асобай як у навуковым, так і ў больш шырокім паводле адраснай аўдыторыі мастацкім ракурсе, атрымлівае больш выразнае асэнсаванне пры параўнанні з іншымі літаратурнымі мовамі і іх моўнымі сітуацыямі. У беларускім кантэксце асноўныя аспекты канцэптуалізацыі канцэнтравана акрэсліў у прадмове да «Дудкі беларускай» (1891) Францішак Багушэвіч. Падыходы гэтага пісьменніка ў пэўнай меры ахопліваюць названыя вышэй тыпалагічныя параметры і прыкметы, прычым яны ўказваюцца праз апісанне і каментаванне неспрыяльнай моўнай сітуацыі як прадуманы штуршок да дзеяння і змен. Разважанні ўключаюць аргументы для матывацыі сваёй мастацкай творчасці і адначасова скіроўваюць да асэнсавання становішча роднай мовы і актыўнай дзейнасці (рэакцыі) [3, с. 153–154]. Ідэю раўнацэннасці, культурна-гістарычнай каштоўнасці, змены ў адносінах да яе (з палярызацыяй носьбітаў мовы па характарыстыцы *цёмны – адукаваны*) для давядзення да чытачоў патрэбы мець пісьмовую форму мовы і выдадзення на ёй кнігі розных жанраў і тэм аўтар звязвае з традыцыяй ў моўным развіцці (параметрам I), прыводзячы ацэначныя характарыстыкі тыпалагічнага плану: *бацькава спрадвечная мова; людзі цёмныя «мужыцкай» завуць, а завецца яна «беларускай»* і інш. Аўтар актуалізуе гістарычны план, падкрэсліваючы пераемнасць і ўключанасць у функцыянаванне шырэйшай і статуснай сацыяльнай базы: *Чытаў я ці мала старых папераў, па дзвесце, па трыста гадоў таму пісаных у нашай зямлі і пісаных вялікімі панамі а нашай мовай чысцюсенькай, як бы вот цяпер пісалася* і інш. Параметр II – правапісная спецыфіка – імплікаваны ў прамаўленні патрэбы пісьмовай і друкаванай формы і падтрымліваецца фактам выдання самой прапанаванай чытачам кнігі з пэўным правапісам. Параметр III, звязаны з моўнай сітуацыяй і нарматыўна-стылістычнай сістэмай, атрымлівае інтэрпрэтацыю ў сітуацыі паводле адносінаў носьбітаў да сваёй мовы, прычым прыводзіцца аналогія з моўнай (не)свядомасцю прадстаўнікоў вышэйшых сацыяльных слаёў: *Наша мова для нас святая, бо яна нам ад Бога даная, як і другім добрым людцам, і гаворым жа мы ёю шмат і добрага, але так ужо мы самі пусцілі яе на здзек, не раўнуючы, як і паны вялікія ахотней гавораць па-французску, як па-свойму* і інш. Параметр IV моўных кантактаў і сувязей асветлены ў параўнальным з іншымі мовамі плане. У славянскім кантэксце яны прадстаўлены назвамі краіны (*Булгарыя*) і этнонімамі *Харваты, Чэхі, Маларосы*. Адносіны з імі акрэслены ў станоўчым ацэначным найменні *пабратымцы нашыя*. Матывацыя вядзе да імкнення аўтара падзяліцца

вынікамі сваёй актыўнай мастацкай творчасці: *Перадумаўшы ўсё гэта, я, братцы, адважыўся напісаць для вас сякія-такія вершыкі: хто іх спадабае, таму дзякуй! А хто падумае лети і больш напісаць, таму чэсць вечная і ад жывых людзей, і ад бацькавых касцей! А пісаць ёсць шмат чаго!*

У прадмове да наступнага зборніка «Смык беларускі» (1894) Ф. Багушэвіч, акрамя кароткага паўтарэння асноўных тэзісаў з прадмовы першага зборніка, пашырае яго персанальным аспектам (упамінае аўтараў выдадзеных беларускіх мастацкіх кніг – сябе пад псеўданімам Мацей Бурачок і з крытыкай В. Дуніна-Марцінкевіча, які піша «як бы сьмеючыся з нашага брата»). Пад іншым псеўданімам (Сымон Рэўка з-пад Барысава) зноў указвае матывацыю для мастацкай творчасці для звычайных носьбітаў мовы: *...Не раўня я Бурачку, – ён лепей, можа, знае жыццё мужыцкае, больш, можа, відзеў і чуў; але так мне спадабаліся, яго тыя вершы, што і я здумаў напрабаваць штокольвек напісаць* [4].

Указаныя аспекты канцэптуалізацыі паглыбілі і дэталізавалі наступнікі Багушэвіча заснавальнікі беларускай літаратурнай мовы Янка Купала і Якуб Колас, перш за ўсё вядомыя як паэты, якія пры гэтым вызначаліся актыўнай публіцыстычнай (рэдактарскай), навуковай і грамадска-культурнай дзейнасцю, гарманічна дапаўнялі і пашыралі сферы беларускамоўнага выказвання [8; 14]. У абедзвюх літаратурных мовах значную ролю адыгралі фальклорныя тэксты як элемент моўнага вопыту і ўзор стандартнага / майстэрскага авалодвання моўнымі сродкамі і мадэлямі тэкстаўтварэння ў пэўным наборы камунікатыўных сітуацый, арыентаваных на эмацыянальна-эстэтычную і каштоўнасную шкалу з першаснай стылістычнай дыферэнцыяцыяй.

Аспект гістарычнай асобы і калектыўнай падтрымкі ў беларускім і славацкім кантэксце мае спецыфіку ў прысутнасці і размеркаванні мастацкага складніка канцэптуалізацыі. Беларускі матэрыял сведчыць пра пісьменніцкую традыцыю ў кадыфікацыі [11]. Вывучэнне славацкага матэрыялу ўказала тыпалагічнае падабенства ў выкарыстанні мастацкай літаратуры, патэнцыялу мастацкай творчай асобы з першасным (носьбіт фальклорнай традыцыі, як Янка Купала ці Якуб Колас) або другасным (дасведчаны ў фальклорнай традыцыі, як Я. Чачот, Ф. Багушэвіч, М. Багдановіч, Л. Штур, С. Халупка і інш.) [7; 13; 14].

У гісторыі славацкай літаратурнай мовы вылучаюцца дзве кадыфікацыі – першая католіка А. Берналака (1762–1813) на заходнеславацкіх гаворках і мове інтэлігенцыі Трнавы, падтрыманага мастацкай літаратурай – паэзіяй Я. Голы і прозай Ю. Фандлы, і другая – рэфарматара Л. Штура (1815–1856), які за ўзор выбраў славацкі фальклор і абапіраўся на цэнтральнаславацкія дыялекты ў іх культываваным выглядзе так званай культурнай цэнтральнаславацкай мовы.

«А. Берналак з усёй сур'ёзнасцю, адказнасцю і паслядоўнасцю спраўджае заклік сваіх папярэднікаў, каб славакі паводле ўзору чэхаў больш рупіліся пра ўласную мову» [20, с. 5]. Гэта кадыфікацыя была прынята толькі славацкімі католікамі.

Вучні і паплечнікі наступнага кадыфікатара, Л. Штура, ажыццяўлялі яго адраджэнскія ідэі – збіралі фальклор, каб засвоіць чыстую славацкую мову, удзельнічалі ў грамадскім і палітычным жыцці – імнуліся дабіцца прызнання славакаў асобным народам, адрозным ад чэшскага. Л. Штур пісаў і стылізаваныя пад фальклор творы, аднак класікамі славацкага рамантызму сталі яго вучні і ў далейшым паплечнікі кадыфікатара: знакамітыя паэты Я. Ботта, Я. Краль, А. Сладковіч, С. Халупка, празаік Я. Калінчак, публікатар славянскіх казак і іншых фальклорных жанраў, рэдактар часопіса П. Добшынскі і інш., вядомыя ў славацкай навуцы і культуры як штураўцы [25; 27; 34; 38].

Уплыў славацкіх пісьменнікаў на кадыфікацыю пры разглядзе гісторыі славацкай літаратуры прасачыў літаратуразнавец і паэт Ш. Крчмеры (1892–1955) У творчасці знакамітага прадстаўніка славацкага рамантызму стваральніка гістарычнай эпікі і гістарычных спеваў (паэм) С. Халупкі (1812–1883) ён адзначыў сінтэз фальклорнай асновы і мастацкай лацінскай традыцыі, гл., напрыклад, «Халупкаў пералом да літаратурнай славацкай мовы» (у арыг. «Prelom Chalupkov k spisovnej slovenčine») [33, с. 293–295] і інш. У некаторых працах дакладна ўказаны і год – «Пералом штураўскіх паэтаў да літаратурнай славацкай мовы ў ракурсе Халупкага пералому 1832 г.» («Prelom štúrovských básnikov do spisovnej slovenčiny pod zorným uhлом Chalupkovho prelomu v roku 1832») і інш. [33, с. 357–390].

Творчасць указанага славацкага адраджэнца, які стаў пачынальнікам паэтычнай геаграфіі, сімвалічна ідэнтыфікаваў у сваёй паэзіі тэрыторыю пражывання славакаў рэкамі (*Дунай, Грон, Ваг*) і гарамі (*Татры*), а таксама горнымі пікамі (*Крывань*), мае аналогію з канцэптуальнасцю паэтычнай творчасці аднаго з заснавальнікаў беларускай літаратурнай мовы – паэта Янкі Купалы, які яе тыпалагічныя прыкметы ў артыкуле «Ці маем мы права выракацца роднай мовы» (1914) інтэрпрэтаваў у «ў грамадска-культурым і моўна-экалагічным ключы для выражэння і фармулёўцы канцэпцыі актыўнага рэфлексавання (і культывавання) роднай беларускай мовы. Сваю канцэпцыю Янка Купала увасобіў і замацаваў у значнай колькасці аўтарскіх мастацкіх, перш за ўсё паэтычных твораў» [8, с. 52].

Вобраз узвышэння, які лёг ў аснову канцэптуалізацыі славацкай літаратурнай мовы Л. Штурам, атрымлівае паэтычную інтэрпрэтацыю ў імкненні да адраджэння, што перадаюць і дзве заключныя страфы верша

С. Халупкі «Было і будзе» (у арыг. «Bolo a bude»): *Hore sa, Slováci! / Hore sa! – a Boh dá: / bude Slovák ešte, / čím býval inohdá. // Stojí ešte, stojí / Kriváň nad Tatrami: / bude Slovák, / čím bol medzi národami* [24].

Супраць гэтай кадыфікацыі як сацыяльна зніжанай мовы падзёншчыкаў, фурманаў, пастухоў (гл. [20, с. 8; 32, с. 73–74 і інш.]) выступаў Ян Колар [21] – ідэолаг славянскай ўзаемнасці, аўтар ліра-эпічнай паэмы «Дачка Славы» (1824) і адзін з першых публікатараў славацкіх народных песень (1834–1835), у якіх бачыў узор мілагучнасці народнай мовы. Л. Штуру ўдалося ўзвысіць да пісьмовай формы народную мову пасля атрымання згоды на новую кадыфікацыю ад пісьменніка Яна Голы, які карыстаўся берналакаўшчынай. Штураўскую кадыфікацыю прынялі і славацкія католікі [30; 31; 36].

У Славакіі была рэалізавана навукова матываваная і распрацаваная канцэптуалізацыя: «Л. Штур кадыфікаваў жывое ўтварэнне. <...> вынікам чаго – калі ўлічыць лінгвістычную і філасофскую адукацыю Штура – з’яўляецца тое, што яшчэ і цяпер славацкая літаратурная мова мае ў значнай меры характар размоўнага маўлення» [37, с. 68].

Аналагічную спецыфіку мае і беларуская мова [2; 5]. Аднак сувязь кадыфікацыі і мастацкай мовы ў Беларусі і Славакіі рознанакіраваная: «Кадыфікацыяй славацкай літаратурнай мовы на народнай базе пачаўся вялікі размах самой мовы, культуры і літаратуры, напісанай на гэтай мове. З’явілася паўнаўартасная мастацкая мова <...>» [26, с. 40].

І ў сучаснасці пры высокіх дасягненнях лінгвістычнай навукі прасочваецца адрозненне ў канцэптуалізацыі беларускай і славацкай літаратурных моў, што залежыць ад іх рознай сучаснай моўнай сітуацыі. У Славакіі пры канцэптуалізацыі нацыянальнай літаратурнай мовы актуалізуецца тэарэтыка-практычны лінгвістычны падыход, рэалізаваны ў манаграфічных працах [19; 29] і тэматычных зборніках [28; 38]. У Беларусі акрамя лінгвістычнай канцэптуалізацыі ў параўнальным славянскім плане [17] устойлівасцю і дынамікай вызначаецца і паэтычная канцэптуалізацыя – анталагічная прэзентацыя вершаў пра родную беларускую мову «Каласы роднай мовы» (1996) [6], складзеная ў сааўтарстве аўтарытэтным лінгвістам У. В. Анічэнкам. Тэматычны паказальнік названай паэтычнай анталагіі выразна і сістэмна асвятляе напрамкі, а таксама інтэнсіўнасць асэнсавання беларускімі пісьменнікамі нацыянальнай роднай мовы карыстанне якой з’яўляецца істотным фактарам функцыянальнай кадыфікацыі.

Аспекты канцэптуалізацыі беларускай і славацкай літаратурных моў уласнымі пісьменнікамі супадаюць ў стылістычным распрацаванні на базе мілагучнасці. Іншыя сацыяльна арыентаваныя аспекты (карыстальнікі мовы, калектыўнае нармаванне і моўная адукацыя пад уздзеяннем сучас-

най моўнай сітуацыі ўказваюць устойлівасць уздзеяння беларускіх пісьменнікаў і дынаміку ў канцэптуалізацыі славацкімі пісьменнікамі нацыянальнай мовы ў напрамку яе выкарыстання кожным носьбітам па-водле свайго натуральнага адчування.

БІБЛІАГРАФІЧНЫ СПІС

1. *Арцямёнак, Г. А.* Беларуская мова ў сацыяльнай тыпалогіі моў свету / Г. А. Арцямёнак // Беларуская мова і літаратура ў славянскім этнакультурным кантэксце : матэр. II Рэсп. навук.-практ. канф., 19–20 ліст. 2015 г., г. Віцебск / Г. А. Арцямёнак [і інш.] ; адк. рэд. Г. А. Арцямёнак. – Віцебск, 2015. – С. 9–13.
2. *Арцямёнак, Г. А.* Моўны сінкрэтызм беларускіх мастацкіх твораў XIX стагоддзя на славянскім фоне / Г. А. Арцямёнак // Мовазнаўства. Матэр. IV Міжнар. кангрэса беларусістаў «Беларуская культура ў кантэксце еўрапейскіх краін», г. Мінск, 6–9 чэрв. 2005 г. / Пад рэд. С. Запрудскага, Г. Цыхуна. – Мінск, 2010. – С. 16–21.
3. *Багушэвіч, Ф.* Творы. 2-е выд. / Ф. Багушэвіч. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2001. – 206 с.
4. *Багушэвіч, Ф.* Смык беларускі : Прадмова / Ф. Багушэвіч [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : https://knihi.com/Francisak_Bahusevic/Pradmova_da_Smyka_bielaruskaha.html. – Дата доступу : 20.10.2023.
5. *Гапоненка, І. А.* Лексіка беларускай літаратурнай мовы XIX – пачатку XX стагоддзя: асаблівасці станаўлення і развіцця / І. А. Гапоненка. – Мінск : БДУ, 2011. – 340 с.
6. Каласы роднай мовы: [вершы пра беларускую мову] / уклад. : У. В. Анічэнка, К. С. Усовіч. – Мінск : Універсітэцкае, 1990. – 277 с.
7. *Крамко, І. І.* Спадчына Яна Чачота як выток беларускага мовазнаўства / І. І. Крамко // Ян Чачот, Ігнат Дамейка, сябры і паплечнікі Адама Міцкевіча : Матэрыялы Трэціх і Чацвёртых Карэліцкіх чытанняў (1996, 1997) / Рэд. Н. Давыдзенка, А. Мальдзіс. – Мінск : ННАЦ імя Ф. Скарыны, 1998. – С. 53–58.
8. *Ляшук, В. М.* Аспекты кадыфікацыі ў паэтычнай творчасці Янкі Купалы // Развіццё лексічных сродкаў беларускай паэзіі / В. М. Ляшук. – Мінск : БелІСА, 2012. – С. 82–102.
9. *Ляшук, В. М.* Белорусский и словацкий языки в типологии славянских литературных языков / В. М. Ляшук // XLinguae European Scientific Language Journal. – 2012. – Vol. 5. – Is. 4. – S. 29–44.
10. *Ляшук, В. М.* Мова славянскага фальклору ў тыпалагічных даследаваннях / В. М. Ляшук // Slovensko-slovanské jazykové, literárne a kultúrne vzťahy : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Prešov, 4.–7. októbra 2006. – Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2007. – S. 35–49.
11. *Ляшук, В. М.* Норма і «пісьменніцкая» традыцыя ў беларускай культуры мовы / маўлення і стылістыцы / В. М. Ляшук // Беларуская філалогія : Зб. навук. прац вучоных філал. факульт. Белдзяржуніверсітэта. Вып. 1 / Пад аг. рэд. І. С. Роўды. – Мінск : Універсітэцкае, 2003. – С. 134–141.
12. *Ляшук, В. М.* Теория славянских литературных языков в диахронии и синхронии / В. М. Ляшук. – Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2017. – 130 s.

13. *Ляшук, В. М.* Фальклорнае кайнэ ў фарміраванні славянскіх літаратурных моў / В. М. Ляшук // Мовазнаўства. Літаратура. Культура. Фалькларыстыка. XIII Міжнар. з'езд славістаў (Любляна, 2003). Даклады беларускай дэлегацыі / Пад рэд. А. А. Лукашанца. – Мінск : Беларуская навука, 2003. – С. 70–86.
14. *Ляшук, В. М.* Фальклорны аспект у нармалізацыйнай дзейнасці Янкі Купалы і Якуба Коласа / В. М. Ляшук // Янка Купала і Якуб Колас у кантэксце славянскіх літаратур : Матэр. міжнар. навук.-тэарэт. канф. (г. Мінск, 3–4 кастр. 2002 г.) / Гал. рэд. У. В. Гніламёдаў. – Мінск : Белар. навука, 2002. – С. 289–291.
15. *Ляшук, В. М.* Фольклорное койне в концептуализации славянских литературных языков / В. М. Ляшук. – Минск : Беларуская навука, 2019. – 129 с.
16. *Ляшук, В. М.* (*Ľašuková, V.*). Folklórny vektor v kodifikácii bieloruského a slovenského jazyka / В. М. Ляшук (*V. Ľašuková*). – Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2009. – 309 s.
17. *Цыхун, Г. А.* Арэальная тыпалогія славянскіх моў : Прынцыпы і напрамкі даследавання / X Міжнар. з'езд славістаў. Даклад / Г. А. Цыхун. – Мінск : Навука і тэхніка, 1988. – 40 с.
18. *Шакун, Л. М.* Карані роднай мовы. Выбраныя працы па гісторыі беларускай мовы / Л. М. Шакун. – Мінск : [б. в.], 2001. – 205 с.
19. *Dolník, J.* Teória spisovného jazyka (so zrete'om na spisovnú slovenčinu) / J. Dolník. – Bratislava : VEDA, vyd. Slovenskej akadémie vied, 2010. – 236 s.
20. *Doruľa, J.* Bernolákovská kodifikácia ako výsledok slovenského jazykovo-historického vývinu / J. Doruľa // Slavica Slovaca. – 2008. – Roč. 43. – № 1. – S. 3–10.
21. *Doruľa, J.* Slovansko-slovenský vlastenec Ján Kollár / J. Doruľa // Slavica Slovaca. – 2009. – Roč. 44. – № 1. – S. 46–68.
22. *Ďurovič, Ľ.* Slovensko medzi Západom a Východom / Ľ. Ďurovič // Všeobecná jazykoveda a slavistika. Vybrané štúdie II / Ľ. Ďurovič. – Bratislava : VEDA, vyd. Slovenskej akadémie vied, 2005. – S. 71–88.
23. *Havránek, B.* Studie o spisovném jazyce / B. Havránek. – Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1963. – 371 s.
24. *Chalupka, S.* Bolo a je / S. Chalupka [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : https://zlatyfond.sme.sk/dielo/239/Chalupka_Bolo-i-bude/1#ixzz8DtN5f5XW. – Дата доступу : 20.10.2023.
25. *Jóna, E.* Vývoj názorov na spisovnú slovenčinu a na problémy jazykovej kultúry / E. Jóna // Jazykovedné štúdie VII : Spisovný jazyk / Red. J. Ružička. – Bratislava : Vyd. Slovenskej akadémie vied, 1963. – S. 19–30.
26. *Kačala, J.* Jazyk majstrov / J. Kačala. – Bratislava : Spolok slovenských spisovateľov, spol. s r. o., 2014. – 172 s.
27. *Kačala, J.* Jazykový, kultúrny a politický rozmer ľudovej slovesnosti v šturovskom období / J. Kačala // Život a dielo Augusta Horislava Škultétyho 1819–1892. – 1 vyd. – Bratislava : Univerzita Komenského, 1994. – S. 88–91.
28. *Kačala, J.* Kultúrne rozmery jazyka. Úvahy jazykovedca / J. Kačala. – Bratislava : Ústav dejín kresťanstva na Slovensku : Nadácia korene : Univerzitná knižnica Bratislava Národné knižničné centrum, 1997. – 164 s.
29. *Kačala, J.* Súčasný spisovný jazyk. Úvahy jazykovedca / J. Kačala. – Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2021. – 142 s.
30. *Kačala, J.* Trvalý stredoslovenský základ spisovnej slovenčiny / J. Kačala // Studia Academica Slovaca 27. Prednášky XXXIV. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. – Bratislava : STIMUL, 1998. – S. 214–223.

31. *Kováč, M.* Ľudovít Štúr a Evanjelická cirkev a. v. ako prirodzená platforma pre realizovanie jeho zápasu o povznesenie slovenského národa / M. Kováč // Ľudovít Štúr na hranici dvoch vekov: život, dielo, doba verzus historická pamäť / P. Macho [a i.] ; eds. P. Macho, D. Kodajová. – Bratislava, 2015. – S. 17–32.
32. *Krajčovič, R.* Z galérie osobností v dejinách spisovnej slovenčiny (XIV.) Namiesto záveru malé kalendárium tisícročnej slovenčiny / R. Krajčovič // Kultúra slova. – 2005. – Roč. 39. – № 2. – S. 65–75.
33. *Krčméry, Š.* Výber z diela V (K dejinám slovenskej literatúry) / Š. Krčméry. – Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1957. – 418 s.
34. *Melicherčík, A.* Ľudovít Štúr o vzťahu ľudovej slovesnosti k literatúre / A. Melicherčík // Slovenské pohľady. – 1956. – Roč. 72. – № 1–2. – S. 116–130.
35. Očami slovanských jazykovedcov. Rozhovory o premenách jazyka a jeho výskumu na Slovensku / J. Wachtarczyková [a i.]. – Bratislava : SAP, 2019. – 240 s.
36. *Ondrejovič, S.* K Štúrovmu výberu bázy pre spisovnú slovenčinu / S. Ondrejovič // Štúr, štúrovci, romantici, obrodenci / ed. P. Zajac. – Bratislava., 2016. – S. 331–339.
37. *Pauliny, E.* Pramene Štúrovej kodifikácie / E. Pauliny // Slovanské spisovné jazyky v době obrození. Sborník věnovaný Universitou Karlovou k 200. výročí narození Josefa Jungmanna / ed. A. Jedlička [a kol.]. – Praha, 1974. – S. 67–71.
38. *Sabol, J.* Gén ľudovosti slovenčiny / J. Sabol // Slovenské pohľady. – 1996, roč. IV+112. – № 6. – S. 14–18.